

который осознает свое исключительное значение в развитии через образование нового человеческого и справедливого мира, обязательно будет стремиться сберечь и передать следующим поколениям память о своей истории, научных открытиях и педагогических достижениях. Музейное пространство Украины без университетских музеев будет достаточно ограниченным и намного беднее. История науки и техники является частью духовного потенциала нации. Всестороннее прогрессивное развитие нации не может обойтись без части исторических знаний, которые способны донести музеи технического прогресса.

Derkach N. V.

**Technological progress museum
in the new generation education system**

The formation of the national consciousness and historical memory of the Ukrainian people is considered as the major task in the development of the independent Ukrainian state. Ukrainian museology acts as an essential factor in its realization. A museum in a higher educational institution is the center of science and education. It reflects the difficult, interesting and unique world of a higher educational institution. After all, a real university, which is aware of its exceptional importance in the development through the formation of a new humane and just world, certainly will strive to preserve and transmit to future generations the memory of its history, scientific discoveries and educational achievements. The museum space of Ukraine without the university museums will be quite limited and much poorer. The history of science and technology is a part of spiritual potential of the nation. Comprehensive progressive development of the nation won't be complete without the part of historical knowledge which museums of technological progress convey.

Кіцелюк В. В.

**ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСТОВІРНІСТЬ ГЕНЕАЛОГІЧНИХ ДАНИХ
ЛЕГІТИМАЦІЙНИХ СПРАВ ШЛЯХТИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ ст.**

В останні роки серед науковців та аматорів значно зросло зацікавлення до генеалогії дрібної шляхти. Одним із основних історичних джерел, які використовуються в такого роду дослідженнях, є матеріали про легітимацію (підтвердження шляхетських прав) наприкінці ХVІІІ – першій половині ХІХ ст. Вони містять значний масив історико-генеалогічної інформації і часто слугують сполучною інформаційною ланкою між даними церковних метричних записів, що збереглися переважно не далі як до останньої чверті ХVІІІ ст., і матеріалами актових книг гродських і земських судів, котрі охоплюють період з ХV по кінець ХVІІІ ст. Після поділів Польщі підтверджувати своє благородне походження довелося як шляхті Галичини, що опинилась у складі держави Габсбургів, так і шляхті, що мешкала на територіях, котрі ввійшли до Російської імперії. То ж матеріали процесу узаконення шляхетського / дворянського статусу (легітимації) відклалися у фондах кількох архівів. Що стосується Галичини і Буковини – це, насамперед, фонди Крайового і Станового комітетів у Центральному державному історичному архіві України у Львові [1 – 3]. Справи про підтвердження дворянських прав з територій Київської, Волинської і Подільської губерній зберігаються в фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, Державних архівах Київської, Житомирської та Хмельницької областей [4 – 8].

Всі ці фонди добре відомі і ними часто користуються дослідники. Проте генеалогічні дані, котрі містяться в документах про легітимацію шляхти, не завжди викликають довіру. Як вказують дослідники, такого роду матеріали можуть містити неточності та свідомі

викривлення історико-генеалогічної інформації. Цілий ряд фактів, що підтверджують такі побоювання, були виявлені Ігором Смутком в легітимаційних справах шляхетських родів з території сучасної Турківщини, Самбірщини та Старосамбірщини на Львівщині. На основі порівняння з даними гродських і земських актів істориком було доведено факти фальсифікації генеалогічних даних та продемонстровано, як такого роду помилки, перекручення і фальсифікації з'являлися [9]. Припущення щодо доволі сумнівних місць у родовах Кульчицьких з Волині, поданих ними для підтвердження дворянських прав у Російській державі, висловив Олександр Целуйко [10].

Однак нерідко дослідники, особливо аматори, мають схильність беззаперечно вірити такого роду документам, будуючи на їх основі струнку і, здавалося б, документально підтверджені схеми родоводів. Як показує практика, дані легітимаційних справ часто потребують перевірки і зіставлення з інформацією інших джерел. Дрібна шляхта Галичини, котра мала земельні частки у різних шляхетських гніздах, могла представити до земських і гродських судів, а потім у становий відділ бодай якісь договори чи угоди. У той же час дрібна шляхта Правобережжя, яка сиділа, як правило, на чиншу в магнатських маєтках, не мала ніяких документів, а тому процес підтвердження свого статусу (легітимації) для неї був значно утрудненим. З цієї причини шляхтичі вдавалися до різних маніпуляцій з документами, підтасовок, а то й явних фальсифікацій. І на такі маніпуляції, як свідчать архівні дані, державний апарат інколи закривав очі, не маючи ні часу, ні бажання перевіряти достовірність доказів і поданих документів. Таких випадків не було вже так багато, генеалогічні дані більшості легітимаційних справ не викликають якихось значних сумнівів і загалом співпадають з інформацією з інших джерел.

Нами було опрацьовано справи про підтвердження шляхетства кількох відгалужень шляхтичів Березовських. Цей рід наприкінці XVIII – на початку XIX ст. був одним з найчисельніших і складався як з великої спільноти, що мешкала в родовому гнізді, так і з десятків розсіяних по Галичині, Поділлі, Київщині та Волині окремих сімейств. Загалом ідеться про більше ніж 130 легітимаційних справ. Зокрема в фонді Красового комітету ЦДІА України у м. Львові знаходиться 57 справ про підтвердження шляхетства різними гілками Березовських [1, спр. 243 – 299]. У них задокументовано весь бюрократичний процес легітимації, подані церковні метрики хрещень і шлюбів, свідчення старожилів про походження і родовід шляхтичів. Нерідко у них можна віднайти цілі генеалогічні схеми, укладені на основі зібраних комісією даних. Відомості про Березовських, котрі покинули своє родове гніздо і перебралися на Поділля, Київщину і Волинь, містяться в фондах дворянських депутатських зібрань. Зокрема 47 справ про підтвердження Березовськими дворянських прав наприкінці XVIII – на початку XIX ст. зберігається у фонді Київського губернського дворянського депутатського зібрання Державного архіву Київської області [6, спр. 367 – 371, 391 – 433]. Ще п'ять таких справ нами віднайдено у фонді Волинських дворянських депутатських зборів Державного архіву Житомирської області [7, спр. 813 – 817]. Більше двох десятків справ про підтвердження дворянських прав Березовських були надіслані в Центральну комісію для ревізії дій дворянських депутатських зібрань і, як наслідок, відклалися у відповідному фонді ЦДІА України у м. Києві [4, спр. 328, 491, 494, 584, 592, 597, 644, 889, 947, 1007, 1009, 1018, 1028, 1042, 1083, 1123, 1259, 1374; 5, спр. 364, 745, 776, 1698]. Матеріали цих фондів загалом є співвідносними із даними легітимаційних тек із Галичини. Інколи справи Березовських з Київської та Волинської губерній містять витяги та копії документів, що були подані для проходження процедури легітимації їхніми близькими родичами у півдавстрійській Україні. Відомі випадки, коли до дворянського депутатського зібрання подавалися свідчення про благородне походження, які були спеціально для цього укладені місцевою шляхтою в Березові.

Під час дослідження генеалогії дрібношляхетського роду Березовських [11 – 13] ми теж неодноразово зустрічали невідповідності між даними, які містяться в легітимаційних документах, та інформацією із гродських чи земських книг. Кожного разу це вимагало детального порівняння всіх компонентів наявного генеалогічного пазлу і значно утруднювало пошуки. Яким чином це траплялося? За нашими спостереженнями, такі неспівпадіння даних виникали внаслідок ненавмисних помилок, допущених чи то працівниками канцелярії, які займалися веденням документації, чи то самими заявниками. Вони умовно становлять першу групу неспівпадінь. До другої групи ми б віднесли випадки, коли бачимо прямі чи опосередковані ознаки навмисного подання неправдивих, викривлених або сфальшованих генеалогічних даних заявниками. Це, вочевидь, робилося для того аби вибудувати надійну, підтверджену документально картину свого шляхетського родоводу і, як наслідок, успішно пройти легітимацію. До всього треба згадати, що більшість дрібних шляхтичів були неписьменними, а тому їм ця бюрократична процедура доведення благородності їхнього походження давалася особливо важко.

Розглянемо обидві групи неспівпадінь генеалогічної інформації на наявних прикладах.

Так, у 1780-их рр. пройшли процес легітимації троє братів Васкулів Березовських з Вижнього Березова (тепер – однойменне село Косівського р-ну Івано-Франківської обл.) – Степан, Яків і Петро [2, спр. 31, арк. 273]. У легітимаційних документах, як зрештою й у виданому їм шляхетському свідоцтві вказувалось, що вони є дітьми Якова Васкула Березовського і Єви Романчич Березовської та внуками ще одних Якова Васкула і Єви Романчич Березовських. Однак з документів галицького гродського суду знаємо, що насправді ці брати – онуки Степана Васкула Дроняка Березовського та Єви Труфанівни Березовської по чоловічій лінії та Якова Романчича Березовського по материнській. Помилка трапилась швидше за все через неуважне прочитання працівниками канцелярії поданих Васкулами документів, які підтверджували їх шляхетське походження. Серед них, очевидно, був відпис протестації з галицького гроду з 1775 р., у якій Васкули скаржились на своїх далеких родичів Урбановичів Березовських через захоплення успадкованої ними від діда по материнській лінії частки званої Млака у Вижньому Березові. Оскільки справа стосувалась саме успадкування, в документі було детально розписано родовід Васкулів у кількох поколіннях. Зокрема, там ішлося й про те, що брати Степан, Яків і Петро були синами Якова Васкула і Єви Романчич Березовських, онуками Якова Романчича Березовського і Орини Жураківської, правнуками Степана Романчича Березовського і Анни Урбанович Березовської [14, спр. 304, арк. 1955]. Припускаємо, що саме цей документ став причиною плутанини і помилки. Самим Васкулам подавати неправдиві відомості не було сенсу, оскільки вони і так володіли необхідною кількістю документів для підтверджень шляхетського статусу.

Подібно внаслідок неправильного прочитання відпису з галицьких гродських книг Симчичі Березовські отримали в процесі легітимації нове прізвище Кула. У одному з поданих ними документів йшлося про те, що Іван Симчич Березовський був сином Василя і Маріанни Скільської, онуком Григорія і Анни Фіцичівни і правнуком Іванкула і Бодругівни [14, спр. 303, арк. 723]. Мабуть наприкінці XVIII ст. така форма імені Іван як «Іванкул» була уже призабутою, а чи то клерк не був з нею знайомий, а тому в легітимаційних документах з'явився **Іван Кула** Симчич Березовський [1, спр. 302, арк. 1 – 49; 2, спр. 25, арк. 1]. Зрозуміло, що жодні записи галицького гродського чи земського судів не містять згадок про Березовського з таким прізвищем, натомість **Іванкул** Симчич неодноразово виступав фігурантом судових справ [14, спр. 135, арк. 1224; 15, спр. 80, арк. 739, спр. 82, арк. 929].

На відміну від попередніх випадків не до кінця зрозуміло, як виникла помилка в легітимації братів Івана і Семена Кузичів Березовських. У свідоцтві про шляхетство з 1782 р. вони записані синами Миколая і Маріанни Геник Березовської і внуками Панька [1, спр. 272, арк. 1 – 9; 2, спр. 29, арк. 444]. Натомість із судових записів добре відомо, що Миколай Кузич Березовський був сином Степана і Анастасії Геник [14, спр. 282, арк. 1073 – 1075, 1156, спр. 283, арк. 1471]. Немає відомостей про те, чиїм сином був Степан, однак у XVII ст. Кузичі й справді виводили свій рід від Панька, і ще в середині XVIII ст. володіли документом, що містив генеалогію, укладену сином цього Панька Лукою [14, спр. 283, арк. 1079]. У будь-якому випадку згаданий Панько міг бути щонайменше прадідом, але аж ніяк не дідом Миколая. Цікаво, що при легітимації Михайла Кузича Березовського (двоюрідного брата згаданих Івана і Семена) генеалогічна інформація подана правильно, і він записаний як син Михайла і онук Степана [1, спр. 271, арк. 1 – 27; 2, спр. 25, арк. 351].

Бувало й так, що помилки, описки у витягах з книг гродського чи земського суду, представлені під час легітимації, приводили до курйозних наслідків. Так, у свій час при розслідуванні вбивства Петра Романчича Березовського у гродському суді виступала його вдова, яку на початках судової справи багаторазово записувано Маріанною [14, спр. 259, арк. 1316 – 1319, 1405 – 1406, спр. 260, арк. 182, 519, 854, 961 – 962, 985, спр. 261, арк. 1542], а в подальшому – лише Анною [14, спр. 260, арк. 1123 – 1125, спр. 261, арк. 127 – 128, 149, спр. 272, арк. 1619, 2061, спр. 282, арк. 909, 1155, спр. 284, арк. 697]. Наприкінці XVIII ст. при легітимації її нащадків, яку проводили в тому числі і на підставі представлених документів гродського суду, виникла плутанина, результатом якої став двічі легітимований Іван Романчич Березовський: одного разу як син Петра і Маріанни Філійовичівни Березовської, другого – як син Петра і Анни Філійовичівни Березовської [2, спр. 29, арк. 336, спр. 33, арк. 202]. У той же час з актового матеріалу знаємо, що існував лише один Іван, син Петра Романчича Березовського.

Подання недостовірних генеалогічних даних відбувалось, ймовірно, у тих випадках, коли дрібний шляхтич не володів достатньою кількістю документальних доказів свого благородного походження, і задля вдалого проходження легітимації свідомо вдавався до певних хитрощів і підтасовок. Приклади цього зустрічаються як в легітимаційних справах Березовських у Галичині, так і в документах, поданих ними для підтвердження дворянських прав у Київській та Подільській губерніях. Одним із типових засобів домогтися підтвердження свого статусу за відсутності власних документів стає представлення документів своїх близьких (а то й не дуже близьких) родичів та подальша спроба вивести свій родовід від тих осіб, благородне походження котрих уже було визнане і не підлягало сумніву. Так вчинили на початку XIX ст. брати Андрій і Іван Романчичі Березовські, які мешкали в Кам'янецькому повіті Подільської губернії. Від своєї рідні з Вижнього Березова вони отримали документ про легітимацію їх двоюрідного дядька Василя Романчича Березовського з 1789 р. та його свідоцтво про народження, видане парохом Вижнього Березова. У легітимації було вказано, що Василь Романчич Березовський був сином Георгія і Єви Куничівни Березовської, онуком Василя та Олени Язвінської. З власних документів згадані брати мали заповіт свого батька Дмитра-Теодора, укладений для них у 1807 р. У ньому вони двічі підтерли ім'я свого батька (Дмитра), виправивши його на Василь. Підтерто та виправлено було й ім'я діда з батькової сторони – Михайла, який внаслідок цього став Єжи (польський відповідник імені Георгій); а от ім'я батькової матері – Маріанни Урбанович Березовської залишилось незмінним [5, спр. 1007, арк. 1 – 39]. Тепер виходило, що Андрій і Іван є синами уже легітимованого в Галичині Василя Романчича Березовського. Документ був прийнятий відповідними органами, хоча внесені у нього

корективи можна легко побачити: при ретельному огляді за здійсненими виправленнями досі відчитується справжнє ім'я батька і перша літера імені діда. На щастя, актові записи галицького гродського суду дають нам змогу детально реконструювати родовід цієї гілки Романчичів Березовських. Відомо, що у Василя Романчича і Олени Язвінської було шестеро синів (Михайло, Григорій, Іван, Яків, Василь і Юрко) та дві дочки (Феся і Маруся). Всі вони в подальшому знані як Романчичі Галюки [14, спр. 260, арк. 854 – 855, 985 – 986, спр. 284, арк. 697]. Юрко мав принаймні двох синів Івана і Василя. Останній і був легітимований наприкінці XVIII ст. [2, спр. 34, арк. 34] Брат Юрка – Михайло, що згідно зі свідченнями місцевої шляхти, опришкував разом з Олексою Довбушем та Василем Баюраком, мав синів Василя і Дмитра. [14, спр. 292, арк. 824, спр. 306, арк. 55]. Нащадками останнього і були згадані Андрій і Іван Романчичі з Кам'янецького повіту, однак якби не ці додаткові генеалогічні дані із документів галицького гродського суду, ідентифікувати їх було б не так легко.

Схожим чином вчинили Малковичі Воронюки Березовські. Так, маємо легітимованого наприкінці XVIII ст. Івана Малковича, сина Івана і Анастасії Яворської, онука Прокопа і Катерини Шумілової Березовської. Представники цієї гілки відомі також як Малковичі Фошаки [1, спр. 280, арк. 5 – 41]. З актів галицького гродського суду дізнаємось, що Іван був онуком Прокопа, правнуком Якова та Софії і праправнуком Прокопа Ворони. Цей останній Прокіп Ворона мешкав десь наприкінці XVII – на початку XVIII ст. (згадується в судових документах з 1678 по 1722 рр.) і мав принаймні двох синів – Якова і Федора [14, спр. 197, арк. 2080; 1, спр. 280, арк. 22]. Інший Прокіп, що був дідом легітимованого Івана, жив у першій половині XVIII ст., і згаданий за життя двічі – у 1734 і 1736 рр. [14, спр. 721, арк. 816 – 817, спр. 237, арк. 59]. У 1752 р. він був уже покійним, а його вдова Катерина віддала у заставу свою сіножать Гаврилові Малковичу Березовському за 66 злотих. Дружиною Гаврила була рідна сестра Прокопа Анастасія. У її записі своїм дітям з 1767 р. згаданий зокрема і син Прокопа Іван [15, спр. 107, арк. 1755]. То ж в цій частині все співпадає із даними легітиміційної справи. Від сина Прокопа Ворони Федора походила інша гілка Малковичів, яка закріпила за собою прізвисько Воронюки. Федір добре знав із судових справ. Його разом із батьком у 1714 р. позивала Маріанна Боровська з Нижнього Березова за здійснений на неї напад та вбивство її коня [14, спр. 208, арк. 1111]; у 1717 р. він свідчив проти братів Урбановичів Солонинків Березовських [14, спр. 212, арк. 512]. Ще раз Федір Воронюк фігурує у судовій справі з 1722 р. проти Степана Злейка і Петра Кап'юка Березовських [14, спр. 220, арк. 1873, 1912]. Під 1730 р. натрапляємо в документах на останню достовірну згадку про Федора Малковича Воронюка [14, спр. 231, арк. 1342], а от надалі маємо доволі невизначену ситуацію. Судові акти подають дуже скупу генеалогічну інформацію щодо наступних поколінь цієї гілки, дані легітиміційної справи кінця XVIII – початку XIX ст. суперечливі і вказують радше на спробу нащадків Федора за недостатністю документальних доказів причислити себе до сім'ї, яка походила від його брата Якова і вже успішно підтвердила шляхетство. То ж при легітиміції двох Прокопів Малковичів ототожнили, пропустивши в родоводі Малковичів Фошаків два покоління. Як результат – Федір Воронюк став рідним дядьком вже легітимованого Івана, а не братом його прадіда як було насправді [1, спр. 280, арк. 1 – 64].

Ще далі пішли брати Іван, Дмитро і Ілля Арсеничі Березовські з містечка Липовця Київської губернії (тепер – районний центр у Вінницькій обл.). Вони подавали свої документи двічі. Першого разу у 1801 р. брати стверджували, що вони є синами Івана і Олени Зубровни та онуками Василя і Анастасії Підгородецької [6, спр. 419, арк. 1 – 6]. Проте вже через рік концепція підтвердження ними дворянства змінилась. Братам вдалося отримати так зване «свідоцтво дванадцяти благородних осіб» від шляхтичів з Березова,

в якому вони називалися синами Івана Арсенича Березовського, та виданий парохом Нижнього Березова витяг з церковних метричних книг про народження у 1772 р. Івана, сина Івана Арсенича і Олени Зубровни. Окрім цього якимось чином вони віднайшли свідоцтво шляхетства легітимованих в Галичині Івана і Григорія, синів Луки Березовського і Катерини Корчинської. То ж після цього згадані вище троє братів стверджували, що вони є синами Івана і онуками Луки [6, спр. 424, арк. 1 – 47]. Проте, як відомо з численних записів галицького гродського суду за 1736 – 1776 рр., Лука Березовський був представником родини Малютенків Березовських і мешкав не в Березові, а в с. Ісакові (тепер село в Тлумацькому р-ні Івано-Франківської обл.). Відповідно абсолютно неправдоподібно, щоб Арсеничі Березовські з Липовця були його нащадками [14, спр. 237, арк. 1247, 1281, 1282, 1390, 2146, 2222, 2251, спр. 242, арк. 612 – 614, 1050, спр. 243, арк. 1487, 1689, 2153, спр. 244, арк. 1, 221, 626, 628, 820, 1127, 1271, 1571, спр. 287, арк. 1607, спр. 305, арк. 1256, 1258]. Та й Іван Арсенич Березовський, син Івана і Олени Зубровної народжений у 1772 р. в Нижньому Березові, принаймні в найближчих кількох поколіннях не мав жодних родинних пов'язань із Малютенками Березовськими з Ісакова. Більше того, він не міг бути і одним з трьох братів з Липовця, оскільки все життя мешкав у Березові і мав там від двох дружин п'ятьох синів – Миколу, Якова, Семена, Йосипа і Михайла, легітимованих у 1840-их рр. [1, спр. 244, арк. 1 – 24]. Як бачимо, попри наявність аж двох справ про підтвердження дворянських прав Арсеничами Березовськими з Липовця, з документів, які у них містяться, ми не в змозі отримати жодних достовірних відомостей про походження і справжній родовід цієї сім'ї.

Значна плутанина спостерігається у спробах представити свій родовід найчисельнішим відгалуженням Березовських – Гениками Березовськими. Зібрані та представлені ними документи збереглися у чотирьох папках. Додаткове сум'яття вносить велика кількість однакових імен серед членів цієї родини. Фактично родовід укладений при легітимації наприкінці XVIII – початку XIX ст. в жодному місці впевнено не стикується з даними судових записів кінця XVII – першої половини XVIII ст., що наштовхує на думку про певні маніпуляції генеалогічним матеріалом з боку Геників. Так, з судових актів відомо, що у протопласта роду Василя Геника було троє синів – Іван, Якоб і Юрко. Іван помер не залишивши нащадків, у Якоба було принаймні п'ятеро синів – Григір, Федір, Василь, Степан і Іван; про нащадків Юрка по чоловічій лінії точної інформації немає, але можливо від нього походила лінія Геників, які користувались додатковим прізвиськом Юрченки [14, спр. 179, арк. 816, спр. 225, арк. 770, спр. 275, арк. 1856 – 1858, 2021 – 2022, спр. 279, арк. 3677, спр. 281, арк. 429]. З огляду на це незрозуміло, чому під час легітимації усі багаточисленні гілки Геників Березовських виводились лише від двох осіб: від якогось Івана Геника і Симчичівни та їх сина Василя та від Якоба Геника і його сина Федора [1, спр. 260 – 263]. За логікою легітимаційних документів виходить, що в багатьох інших онуків Якоба, відомих з судових актів середини XVIII ст. не залишилось нащадків по чоловічій лінії. Це малоймовірно, не кажучи вже про те, що наприкінці XVIII ст. швидше за все існувала ще й гілка нащадків Юрка Геника. В той же час акти галицького гродського і земських судів не містять жодних згадок про синів Івана чи Федора Геників, тоді як добре відомими є сини Григорія Геника – Василь, Степан, Іван і Федір, а під 1761 р. знаходимо відомості про Михайла, сина Степана і Івана, сина Василя. Усі вони в легітимаційних документах не згадані не раз.

Подібно ж і гілка Урбановичів Березовських з Вижного Березова, звана також Орфіняками і Гринюками, в процесі легітимації сконструювала таку версію свого родоводу, яка значно розходиться з генеалогічною інформацією гродських і земських

актів. Так, на початку XIX ст. Урбановичі стверджували, що вони ведуть свій родовід від Степана Урбановича Орфіняка, котрий з дружиною Анастасією Протасевич Березовською мав сина Степана, а того, у свою чергу, з дружиною Анною Косовчич Березовською були сини Василь, Іван, Федір, Михайло і Андрій. Від трьох з них (Івана, Михайла і Андрія) й виводили свій родовід згадані Урбановичі. Проте раніше, у 1775 р. у галицькому гродському суді була облятована генеалогія чотирьох із згаданих братів Урбановичів (Івана, Василя, Михайла і Андрія), згідно якої вони були синами Степана і Анни Косовчич, онуками Григорія, правнуками Якоба і, нібито, праправнуками священика Михайла Урбановича. Дані інших судових записів теж доволі плутані, і повністю реконструювати родовід цієї гілки Урбановичів Березовських не вдається, хоча дійсно в судових справах за 1742 і 1762 рр. фігурує Степан Урбанович Гринюк, син Григорія і онук Степана Урбановича Орфіняка. Можна вірогідно стверджувати, що принаймні частина з легітимованих Урбановичів Орфіняків, які користувалися додатковим прізвиськом Гринюки, походила від цього Степана.

Сфальшоване свідоцтво про народження представили Березовські, які мешкали наприкінці XVIII – початку XIX ст. в Васильківському і Сквирському повітах Київської губернії. Вони виводили свій чисельний рід від Федора Проташчича Березовського. Ймовірно, йшлося про Федора Протасевича Березовського, котрий дійсно згадується в актах з 1629 по 1665 рр. [14, спр. 132, арк. 889 – 890, спр. 159, арк. 1031 – 1032, 1244; 15, спр. 84, арк. 795, 1074]. Сином цього Федора київські шляхтичі називали Василя. Витяг з церковних метрик саме про його народження нібито було видано у 1798 р. парохом Вижнього Березова Андрієм Коблянським. У ньому зазначалось, що Василя, сина Федора Проташчича і Анастасії Дрогомирецької, 11 серпня 1698 р. охрестив парох Вижнього Березова Григорій Яблонський, а хресними батьками були Юрах Сендзішовський і Ельжбета Гурчинська [6, спр. 369, арк. 14]. Однак відомо, що у 1798 р. у Вижньому Березові не було пароха, а лише адміністратор (тимчасовий керівник парафії, призначений єпархіальним єпископом замість парафіяльного священика у випадку звільнення посади настоятеля парафії через його смерть, відмову від керівництва, зміщення або переведення на нову посаду, ув'язнення, вигнання або заслання настоятеля, його неієздатності й у всіх інших випадках, що перешкоджають керуванню парафією) Микола Залозецький [1, спр. 284, арк. 94], тоді як Андрій Коблянський був священиком Вижнього Березова у 1730-их рр. [14, спр. 290, арк. 2178] Нічого не відомо й про вижньо-березівського пароха Григорія Яблонського з кінця XVII ст. чи про осіб з прізвищами Сендзішовський чи Гурчинський, які б там мешкали. Натомість знаємо про пароха Вижнього Березова Івана Коблянського, згадуваного у 1702 і 1708 рр. [14, спр. 218, арк. 508, спр. 225, арк. 295] Імена хресних Василя вказують на їх приналежність до римо-католиків, тоді як Березовські дотримувались східного обряду, а католицької парохії в Березові ніколи не було. Викликає сумніви і сам факт ведення таких детальних церковних метричних записів у селі наприкінці XVII ст. Усе це свідчить про неавтентичність представленого документу.

Незначне виправлення в документи внесли і Будуровичі Березовські. У їх руках була угода їх предка про купівлю частки у Нижньому Березові у 1700 р. Однак там він фігурував не як Будурович, а під власним прізвиськом – Хрущ та ще й навіть без імені. Виникла ситуація, коли необхідний документ був, однак довести за його допомогою походження Будуровичів було не можливо. Тоді представники родини виправили прізвисько одного з фігурантів документу Степана Бодруга на Бодур, отримавши таким чином доказ того, що в документі йдеться про їх предків [1, спр. 251, арк. 6]. Зрозуміло, що цей Степан Бодруг Березовський не мав жодного відношення до чоловічої лінії Будуровичів Березовських,

а сама угода була раніше облятована в галицькому гроді і у ній збереглося оригінальне написання прізвиськ [14, спр. 275, арк. 1892].

Отож, всі вищенаведені приклади ще раз доводять наявність неточностей, помилок, а інколи і явних фальсифікацій у легітимаційних документах. Тому ставитись до такого роду матеріалів треба обережно, по можливості звіряючись з генеалогічною інформацією з інших доступних історичних джерел. Треба відмітити, що як свідчить опрацювання легітимаційних справ роду Березовських, найгрубіші фальшування генеалогічного матеріалу віднаходимо у справах тих шляхетських гілок, які були розкидані по Правобережжю. Їх представники жили далеко від родового гнізда; на новому місці мешкання про них майже нічого не було відомо, а власних документів вони мали вкрай мало. Це, очевидно, й підштовхувало до різних форм і способів підробки документів. У той же час шляхетські гілки, які мешкали в Галичині, в своєму шляхетському осередку переважно не вдавалися до відвертих фальшувань самих документів, а за відсутності достатньої їх кількості користувалися можливістю прилучитись до тих родичів, шляхетство котрих не викликало сумніву. Це дозволяло їм у подальшому вивести свій родовід від якогось уявного спільного предка. Зробити це було достатньо легко зважаючи на велику чисельність різноманітних гілок та однотипність імен, які часто повторювались з покоління в покоління.

Бібліографія

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі — ЦДІАЛ). — Ф. 165 (Крайовий комітет, м. Львів). — Оп. 3.
2. ЦДІАЛ. Ф. 165. — Оп. 6-а.
3. ЦДІАЛ. Ф. 575 (Становий комітет, м. Львів). — Оп. 1.
4. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі — ЦДІАК). — Ф. 481 (Центральна комісія для ревізій дій дворянських депутатських зібрань Київської, Подільської і Волинської губернії). — Оп. 1.
5. ЦДІАК. Ф. 481. — Оп. 2.
6. Державний архів Київської області (далі — ДАКО). — Ф. 782 (Київське губернське дворянське депутатське зібрання). — Оп. 1.
7. Державний архів Житомирської області. — Ф. 146 (Волинське дворянське депутатське зібрання). — Оп. 1.
8. Державний архів Хмельницької області. — Ф. 230 (Подільське дворянське депутатське зібрання, м. Кам'янець-Подільський).
9. Смуток І. Достовірність даних історико-генеалогічних матеріалів легітимізації галицької шляхти кінця XVIII — XIX ст. // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. — Львів, 2007. — Вип. VI. — С. 87 — 92.
10. Целуйко О. Кульчицькі на Волині: кілька генеалогічних сюжетів // Генеалогічні записки. — Львів, 2009. — Вип. VII (нової серії 1) — С. 65 — 79.
11. Кіцелюк В. Генеалогія Березівської шляхти. Гілка Томичів-Березовських з кінця XVII по середину XIX ст. // Генеалогічні записки. — Львів, 2012. — Вип. 10/4. — С. 56 — 62.
12. Кіцелюк В. Генеалогія Березівської шляхти. Гілка Васкулів Березовських з кінця XVII по середину XIX ст. // Генеалогічні записки. — Львів, 2013. — Вип. 11/5. — С. 85 — 94.
13. Кіцелюк В. Проблематика генеалогічних досліджень дрібної шляхти Прикарпаття на основі джерел гродських і земських судів у XVII — XVIII ст. // Музейний вісник. Науково-теоретичний щорічник. — № 13/2. — Запоріжжя, 2013. — С. 395 — 408.

14. ЦДАЛ. — Ф. 5 (Галицький городський суд). — Оп. 1.
 15. ЦДАЛ. — Ф. 6 (Галицький земський суд). — Оп. 1.

Кицелюк В. В.

К вопросу о достоверности генеалогических данных легитимационных дел шляхты конца XVIII – первой половины XIX в.

Данная статья является результатом работы с легитимационными делами представителей шляхетского рода Березовских. В процессе изучения этих материалов, которые сохранились в различных архивах Украины, были выявлены случаи, когда генеалогическая информация в них вызывала сомнения. В результате сопоставления с данными из других источников доказана возможность попадания недостоверных генеалогических данных в дела о подтверждении шляхетства в конце XVIII – середине XIX вв. Проведена типологизация случаев таких несовпадений генеалогических данных и указаны возможные способы их появления.

Kitseliuk V. V.

On the reliability of genealogical data of the nobility legitimation documents from the late 18th – the first half of 19th centuries

This paper appeared as the result of research of the legitimation documents of Berezovsky noble family members, which are kept in different archives in Ukraine. During the study of these materials we found a number of cases where the genealogical information was doubtful. As a result of analysis and the comparison with the data from the other sources it was proved once again that these legitimation documents of the nobility from the late 18th – the first half of 19th centuries could contain false genealogical data. The research also considers the different types of genealogical data mismatches and suggests how they could appear.

Товстоляк Н. М.

МАТЕРІАЛИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ В МУЗЕЇ УКРАЇНСЬКИХ СТАРОЖИТНОСТЕЙ В. В. ТАРНОВСЬКОГО

У другій половині XIX ст. на території українських губерній, що входили до складу Російської імперії, представники національно свідомої інтелігенції проводили значну роботу зі створення та відкриття музейних установ, колекції яких були присвячені історії рідного краю та його людей. Традиційно подібні колекції та музеї почали називати зібраннями та музеями українських старожитностей, але деякі з них стали справжніми музеями українознавства, центрами збереження архівів, особистих речей представників української національної еліти, історичних пам'яток минулого. Деякі з них стали базовими для провідних музеїв сучасної України, серед них – музей українських старожитностей В. В. Тарновського, що знаходився у садибі Качанівка Чернігівської губернії, а зараз перебуває у складі Чернігівського обласного історичного музею ім. В. В. Тарновського. Вивчення його колекцій залишається актуальною науковою проблемою історії України, музеєзнавства та спеціальних історичних дисциплін.

Центром сучасних наукових досліджень колекцій музею українських старожитностей В. В. Тарновського з середини 90-х рр. XX ст. став Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського (далі – ЧІМ), відкритий у 1902 р. на основі його музею відповідно заповіту власника. Цінними джерелами для вивчення історії музею стали каталоги музею В. В. Тарновського [1; 2; 3], тематичні публікації матеріалів музею [4; 5]. З 90-х рр. XIX ст.